Газета Свердловского Обкома ВКП(б) на марийском языке.

Адрес редакции: Свердловск, ул. Ленина, 47, Дом печати.

Чыла эл пролэтар-влак, ушныза!

Социализм корно

ВКП(б) СВЭРДЛОВ ОБКОМЫН МАРЛА ГАЗЭТШЭ

№ 16 (627)
1938 ий
21
фэвраль
шочмо

Акшэ 5 ыр

ПАПАНИНЭЦ-ВЛАКЛАН БОЛЬШЭВИСТСКИЙ САЛАМ!

274 кэчышкэн чаплэ папанинэц-влак группо ийын коштшо ий ӱмбалнэ куго научнэ пашам нанґайэн шогышт. Ны йӱд йымалсэ вошт витарышэ мардэж, ны йӱштӧ поранан кэчэ, ны шторм-влак, ны илымэ ий касакышт шаланымаш—нымоат нунын гэроичэский научно пашаштым чарэн ыш кэрт. Нунын пашашт пӱтынь тӱнчаштэ ӧрын куанымашым тарватыш. Лӱддымӧ ныл йэн—Иван Дмитрийэвич Папанин, Пэтр Пэтрович Ширшов, Эрнст Крэннэль да Йэвгэний Константинович Фэдоров партийын, правитэльствын, совэт калыкын да тудын вождышын куго Сталинын заданьыштым чэсть дэнэ шуктышт, сандэнак нуным Сталин йолташ да тудын лышыл соратниншэ дэнэ пырльа пӱтынь совэт калык салампа.

Мӱндыр ий ӱмбалнэ илэн, гэрой папанинэц-влак шкэныштым мондэн кодымылан чотлэн огыт ул. Совэт калыкын йӧратымыжым, нунын вэрч Сталинла тыршымыжым нуно эрзак шижын шогэныт. Нуным, родинын ишанлэ эргыжэ-влакым, Лэнин—Сталин партийлан мучашдымын прэдан улшо-влакым, куго совэт калык шкэнжын, высший органышкыжэ—Вэрховно Совэтыш сайлыш. Кӱлэш лиймэ годым Совэт эл папанинэц-влакым ий ӱмбач налшашлан шкэнжын нуатлэ тэхничэский срэдствыжым—«Таймыр», «Мурман», «Ермак» лэдокол-влакым да ик мунар самольот-влакым ноltыш.

«Таймыр» дэн «Мурман» лэдокол-влакын командыштыт гэроизмын да мужэствын у образэцшым ончыктыштыт. Нуно пэш йӧсӧ тэлэ условийыштэ правитэльствын отвэтствэннэ заданьыжым шуктэныт — папанинэц-влак дэкэ мийэн шуын, 19 фэвральыштэ нуным ий ӱмбач нальыч. Кизыт папанинэц-влак «Таймыр» дэн «Мурман» лэдокольышто улыт да родной элын сэожэ дэнэ лышэм толыт. Вашкэ нуно Москош пӧртылын, шкэныштын дэпутатский обӓзанностьыштым шукташ тӱнґалыт.

«Сэвэрный польус» станцым организоватлымаш, папанинэц-влакын куго научно пашам нанґайэн шогымышт да нуным ий ӱмбач налмаш пӱтынь тӱнчалан эшо ик кана тэвэ мом ончыктыш: совэт калыкын ончык наймашыжым нымо чарэн ок кэрт — тудын эргыжэ-влак кэрэк могань, нэлэ условийыштат коч могань йӧсӧ заданьым шуктэн шогат; тудын самольотшо-влак коч могань условийыштэ да кэрэн кушкат чонґэштэн коштыт; тудын нуатлэ тэнґыз флоттшо тэлымат, шторман ийгэчыштат, нынунам коштдымо корно дэнат коштын кэртэш.

Совэт калык шкэ родиныжым йӧрата. Тудын эргыжэ-влак родинэ лӱмэш тылэчат куго заданьым сэнґымаш дэнэ шуктэн кэртыт да шукташ йамдэ улыт. Сӧй ылыжтьышэ фашист тӱшка да тудын троцкистско-бухаринский агэнтшэ-влан тыдым тэк шарнэн шогышт. Родинын границыжлан иктаж кӧ логалаш тоштэш гын, совэт калык родиным аралаш папанинэц-влак ґаньак лӱддымӧ да чаплэ гэрой-влакым миллион дэнэ шогалта да тушман-влакым шкэныштын территорийэшыштак кырэн ластырта.

Сэвэрный польусышко совэт экспэдицийын участникшэ-влак—ийын коштшо станцын зимовщикшэ-влак (шола гыч пурлашкэ) Сэвэрный польусышто пэрвой ийын коштшо станцын начальникшэ И. Д. Папанин йолташ, радист Э. Т. Крэнкэль йолташ, магнитолог-астроном Фэдоров йолташ, гидролог да гидробиолог П. П. Ширшов йолташ.

ОСТАЛЬЦЭВЛАН, БАРСУКОВЛАН, КОТЦОВЛАН, „ТАЙМЫР“ ДЭН „МУРМАНЫН“ КОМАНДЫШТЛАН

Папанинын чаплэ экспэдицийжылан полышым пумо задачым пэш сай шуктымыланда мэмнан тау ыштымашнам да пӱтынь совэт калыкын тау ыштымашыжым налза.

Тэндан отважнэ да шкэндам чаманыдэ паша ыштымыда дэнэ куанэн моктанэна. Изак-шольак салам!

И. СТАЛИН *А. МИКОЙАН* *Н. ЙЭЖОВ*
В. МОЛОТОВ *В. ЧУБАРЬ* *Г. ПЭТРОВСКИЙ*
К. ВОРОШИЛОВ *А. АНДРЭЙЭВ* *Р. ЭЙХЭ*
Л. КАГАНОВИЧ *С. КОСИОР* *Н. ХРУЩЭВ*
М. КАЛИНИН *А. ЖДАНОВ*

ПАПАНИНЛАН, ШИРШОВЛАН, КРЭНКЭЛЬЛАН, ФЭДОРОВЛАН

Ответствэннэ заданьым сэнґымаш дэнэ шуктымашда дэнэ тэндам саламлэна. Тэндан гэроичэский пашада дэнэ мэмнан пӱтынь элна куанэн моктана. Тэндан Москош портылмыдам вучэна.

Изак-шольак салам!

И. СТАЛИН *А. МИКОЙАН* *Н. ИЭЖОВ*
В. МОЛОТОВ *В. ЧУБАРЬ* *Г. ПЭТРОВСКИЙ*
К. ВОРОШИЛОВ *А. АНДРЭЙЭВ* *Р. ЭЙХЭ*
Л. КАГАНОВИЧ *С. КОСИОР* *Н. ХРУЩЭВ*
М. КАЛИНИН *А. ЖДАНОВ*

Гэроичэский папанинэц-влакым ий ӱмбач налмэ

19 фэвральыштэ лачак 13 часат 30 минутышто лэдокол-влак лагэр дэкэ километрат пэлэ толын шудэ чарнэныт. Кок корабль гычынат кандашлэ йэн флаг дэнэ лагэр дэкэ кайэныт, Папанинэц-влакат нуным тугак флаг дэнэ да Сталин йолташын портрэтшэ дэнэ ваш лийыныт.

«Смирно!» командэ почэш экспэдицын вуйлатышыжэ Остальцэв йолташ папанинэц-влаклан рапортым пуо:

— Правитэльствын распорьажэньыж почэш «Таймыр» дэн «Мурман» корабль-влак тэндан распорьажэньыш толыныт. Приказаньым вучэм.

Сталин йолташ дэн гэрой папанинэц-влак лӱмэш кӱчыкын митинг да «Ура» дэч вара мэ лагэрым погэн налаш тӱнґална. Пэл час эртымэ мӧнтӧ лагэр гыч «Таймырыш» «Сэвэрнэ польус» польарнэ станцын имущэствыжым—шэргэ акан груз-влакым нумалаш тӱнґална.

17 часат 30 минутышто лагэрыш уло имущэствыжым «Таймыр» лэдоколыш кондэн пытарышна. Туштак ий ӱмбалан папанинэц-влак кокла гыч кӧлан кушко шинчаш шэрава кудалтымашым организоватлымэ. Папанин дэн Крэнкэль «Мурманыш» шинчаш шэравам шупшын луктыч, Фэдоров дэн Ширшов «Таймырыш» вэрэштыч.

16 часыштэ Крэнкэль пытартыш кана радидэнэ—Сталин йолташ дэн мэмнан Правитэльствылан рапортым пэрэдаватлыш.

19 часэш кок корабльат родной сэр могырыш, «Йэрмак» лэдокол вашталэш мӧнтэшла корныш лэктыч.

Кизыт папанинэц-влак ванным принимат лат.

«Таймырыштэ» экспэдицын вуйлатышыжэ **Остальцев.**

Ийын коштшо ий ӱмбалнэ 274 кэчэ

1937 ий 21 майыштэ Сэвэрный польус районын ийын коштшо ий ӱмбалкыжэ Совэт Ушэмын Гэройжо М. Водопьйанов куго самольот дэнэ лӱддымӧ ныл польарнэ исслэдоватэльвлакым: Папаниным, Крэнкэльым, Ширшовым да Фэдоровым намийэн кодыш. 5 кэчэ гыч нунын дэкэ экспэдицийын кодшо кум корабльжат нупылан оборудованьэ дэн снарьажэньэ-влакым налын чонґэштэн мийышт.

Совэт польарнэ льотчик дэн ученый-влакын Сэвэрный польусэш пэрвой польарнэ станцым ыштымышт всэобщо куанымашым тарватыш.

Ий ӱмбалнэ пэрвой кэчэ-влак шиждэ эртэныт. Папанинэц-влак шкэныштын хозэйствышт шотышто тыршымышт дэнэ шӱй танґыт пашан лийыныт, нуно йуж корабльым йастараш вашкэныт.

Эрдэнэ 4 ийуньышто Моско «Сэвэрный польус» станцэ дэнэ радиотэлэфон дэнэ кыл кучымашым установитлэн. Тунамак папанинэц-влак шкэныштын йэшышт дэнэ лышыл йэнґышт-влаклан адрэсоватлымэ радиотраммым кэлтэныт. Ту кэчыштак Пэтр Ширшов польарнэ бассэйнын рӱдыштыжӧ, моло дэнэ танґастарымаштэ, лэвэ вӱд кайымэ слойым установитлэн. Тыдын дэнэ нуно ту жапыштак польусышто илыш укэ манмэ тэорийым чын отыллан чотлэныт. Окэаныштэ польус вокстэнсэ районын вӱдыштӧ илышэ настажэ-влакым шуко муын ончыктышт.

6 ийуньышто чыла ныл самольот ий ӱмбачын пӧлталалтын Рудольф островыш мӧнгэш кайэныт. Ий ӱмбалан кодшо ныл отважнэ исслэдова

(Мучашыжэ 4-шэ могырышто).

Китайыштэ крэдалмаш

Сэвэрный Китайыштэ

Хэбэй провинцийыштэ 8-шэ народно-революционно армийын частьшэ-влак вийын ончык кайэн шогат. Нуно провинцийын пэнтральнэ ужашыштыжэ почэ-почэ Ванду, Динчжоу, Синьлэ, Маньчан, Синтан, Уцзи олавлакым да моло пункт-влакым налыныт. Йапонэц-влакын тыл дэнэ кыл кучымашышт кӱрылтын. 8-шэ армийын частьшэ-влак Баодин кудлаштэ вийын крэдалыт.

Рӱдӧ Китайыштэ

Тӓньцзин-Пукоус кӱртньӧ корныа йужный участкыштыжэ китай войска-влак вийын крэдал шогат. Контрнаступлэньым ыштэн, китай войска-влак Хуайхэ энэрын сэвэрный сэр ӱмбалсэ районым йапонэц-влак дэч пӱтыньэк эрыктэныт. Хуайхэ энэрым вончэн лэкшэ 9 тӱжэм йэнґан йапон войскам кум ужаш гыч ик ужашыжым крэдалмашэш пытарымэ. Кодшо йапон войска-влак Хуайхэ энэрын йужный сэр ӱмбакыжэ чакэныт. Хуайхэ энэр коч йапонэц-влакын ратсыж чакэн куржмышт годым, китай самольот-влак йапонэц-влакын понтонный кӱварыштым пудыртэныт да 100 нарэ йапон салдатым пуштыныт.

Пытартыш кэчылаштэ Уху-Ханьчжоу фронт линийыштэ активнэ крэдалмаш кайэн шога. Кум китай самольот-влак отрьад Укан олам бомбардировать лэныт. Туштэ 80 йапон салдат пуштылтын да ранитлалтыт.

17 фэвральыштэ китай войска-влак Фуан ола ӱмбакэ (Ханчжоу дэч йуго-запад могырышкыла) общо наступлэньым тӱґалыныт.

17 фэвральыштэ китай самольот-влак Хуайхэ энэрын йужный сэр ӱмбалныжэ йапонский позицэ-влакым да войэннэ склад-влакым бомбардировать лэныт.

Ханькоу ола ӱмбалнэ йужышто крэдалмэ годым китай самольот-влак йапонэц-влакын вич самольотыштым сӱмырэн волтэныт.

Цэ́нсу олаштэ (Китай) студэнчэский батальоным формировать лымэ. Тушко 150 китайанка-студэнткэ пура. Сӱрэтыштэ: студэнткэ-китайанка бойзвой вооружэньэ дэнэ. (Сойузфото).

РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн положэньэ

I глава

Избиратэльнэ системэ

1 статьйа. РСФСР Конституцын 138 статьйажэ нэгызэш РСФСР Вэрховно Совэтыш дэпутат-влакым сайлышэ-влак вэсойо, тӧр да вик избиратэльна права нэгызэш шолыл йӥ̈клэн сайлат.

2 статьйа. РСФСР Конституцын 139 статьйажэ нэгызэш дэпутат-влакым сайлымаш вэсойо улэш: моганьэ расэ дэн национальность гыч улмыштым, вэра кучымыштым, образованьэ дэнзыштым, ик вэрыштэ илымыштым-илымыштым, социальэ шотышто могань гыч лэмыштым, имущественнэ положэньыштым да ожнысо пашаштым ончыдэ, ушдымо да избиратэльнэ прававштым суд дэнэ лишитлэн судитлымэ дэч молыштт— РСФСР'ын 18 йӥ̈ым тэмыштэ чыла гражданжэ-влак РСФСР Вэрховно Совэтыш дэпутат-влакым сайлышашлаштэ да сайлаатым лийаш праван улыт.

3 статьйа. РСФСР Конституцын 140 статьйажэ нэгызэш дэпутат-влакым сайлымаш тӧр улэш: кажнэ гражданинын ик йӥ̈шӧ уло; сайлымаштэ чыла граждан-влак тӧр основаньэ дэнэ участвуватлат.

4 статьйа. РСФСР Конституцын 141 статьйажэ нэгызэш удрахашлак пӧрйӥнэ дэнэ тӧрак сайлаш да сайлаатлын лийаш праван улыт.

5 статьйа. РСФСР Конституцын 142 статьйажэ нэгызэш Пошкар Армий рӓдамыштэ улшо граждан-влак моло граждан-влак дэнэ тӧрак сайлаш да сайлаатлын лийаш праван улыт.

6 статьйа. РСФСР Конституцын 146 статьйажэ нэгызэш сайлымэ годым кандидат-влак избиратэльнэ округ йӧна вытаавштлатлыт.

II глава

Сайлышэ-влакын спискышт

7 статьйа. Сайлышэ-влакын спискыштым олаластэ шэмэр дэпутат-влакым ола Совэтыштэ, а районлан шэлылэтэ олаластэ район Совэт ышта; йалысэ вэрлаштэ — йал (станица, йал, хутор, аул) шэмэр дэпутат-влакым Совэтышт ышттат.

8 статьйа. Сайлышэ-влакын спискыш избиратэльнэ праван да спискым составйтымэ годым ты Совэтын тэрриториймыштижэ (постоянно алье ик пагытлан) илышэ, сайлымэ кэчылан 18 йӥ̈ым тэмыштэ чыла граждан-влак пурталтыт.

9 статьйа. Судэбна приговор почэш избиратэльнэ права дэч лишитлымэ йӥ̈н-влак приговорэш избиратэльнэ права дэч лишитлан ончыктымо пӱтынь срок мучкыдлан, тугак закон ончыктымо порьадкэ дэнэ ушдымылан чотлымо йӥ̈н-влак сайлышэ - влакын спискыштым огыт пурталт.

10 статьйа. Сайлышэ - влакын спискыштым кажнэ избиратэльна участкэ йӧда алфавитнэ порьадкэ дэнэ сайлышын фамильыжым, лӱмжым, ача лӱмжым, йӥ̈готым да илмэ вэржым ончыктэн ышталтэн да шэмэр дэпутат-влак Совэтын представительжэ дэн сэкретаржэ кидым пыштат.

11 статьйа. Сайлышэ-влак гыч иктыжат ик избиратэльнэ спискэ дэч артыкым пурталтын лийын ок кэрт.

12 статьйа. Воинский часть дэн войсковой сойэдиненьыластэ шогышо сайлышэ-влакын спискыштым командованьэ ышта, командир дэн войэнпэ комиссар кидым пыштат. Чыла моло войэнпэ служышо-влакым сайлышэ-влак спискыш нунын илымэ вэрыштлан кӧра соответствуйӥ̈ шэмэр дэпутат-влак Совэт пурта.

13 статьйа. Больница, родильнэ пӧрт, санаторий да моло лэчэбнэ учреждэньэ-влак пэлан ыштымэ избиратэльнэ участкэластэ сайлышэ-влакын спискыштэ чэрлэ граждан-влаклан, тугак сайлымаш кэчын дэжурствуйӥ̈то улшо медицинский персоналлан ышталтэн.

Скарлатинозно дэн дифтэрийнэ отделэньыластэ улшо чэрлэ-влак сайлымаштэ участвуватлэн огыт кэрт.

14 статьйа. Сайлымаш дэч 30 кэчэ ончыч шэмэр дэпутат-влак Совэт сайлышэ-влакын спискыштым чылалан ужаш луктын сака, йа сайлышэ-влаклан ты списым палэн шогаш Совэт пӧртыштӧ йӧным ышта.

III глава

РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан избиратэльнэ округ-влак

21 статьйа. РСФСР Конституцын 25 статьйажэ нэгызэш РСФСР Вэрховно Совэтым РСФСР граждан-влак избиратэльнэ округ йӧда сайлат.

22 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан избиратэльно округ тыгань принцип дэнэ ышталэтэш: округлан—150.000 йӥ̈н. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан кажнэ избиратэльнэ округ ик дэпутатым кэлта.

23 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан избиратэльно округ-влакым РСФСР Вэрховно Совэтын Президиумжо образованьэ.

24 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан избиратэльно округ-влакын спискыштым РСФСР Вэрховно Совэтын Президиумжо сайлымаш кэчын назначитлымэ дэнэ ик жапыштак публиковатла.

IV глава

Избиратэльнэ участкэ-влак

25 статьйа. Избиратэльнэ бӱлэтэнь-влакым приниматлан да йӥ̈ким чотлан РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан избиратэльно округлашкэ пурышо ола дэн районлакын тэрриториймыштэ избиратэльнэ участкэ-влаклан ужашлаттэн.

26 статьйа. Избиратэльнэ участкэ-влакым олаластэ—шэмэр дэпутат-влакын ола Совэтышт, районлан шэлылэтэ олаластэ—шэмэр дэпутат-влакын район Совэтышт, йалысэ вэрлаштэ шэмэр дэпутат-влакын район Совэтышт образованьэ.

27 статьйа. Избиратэльнэ участкэ-влак сайлымаш дэч 45 кэчэ ончыч—тыдлэч вараш кодэ образованьэ.

28 статьйа. Кок тӱжэм дэч арлыч огыл йӧнан йӥ̈л совэт тэрриторий, правилэ семын, ик избиратэльнэ участкэ лийаш; 500 гыч 2000 мартэ, но тыдлэч артык огыл йӧнэ улан кажнэ станиныштэ. Палыштэ, ауылыштэ посна избиратэльнэ участкэ организовалтэн.

500 йӥ̈н дэч шагал, но 300 йӥ̈н дэч кэм огыл йӧнан йӥ̈лаштэ алье йӥ̈л-влак группыштэ, тыгань йӥ̈л-влакын избиратэльнэ участка пэнгр мартэ растойаньышт 10 километрым эрта гыч, посна избиратэльнэ участкэ-влак образовэтлат кэртыт.

29 статьйа. Торасэ сэвэрнэ дэн востоково районлаштэ, кушто утларакшэ тыгыдэ йӥ̈ла улыт, 100 йӥ̈н дэч шагал огыл йӧнан избиратэльнэ участкэ-влак организовэтлан лийӥн.

Сэвэрный национальнэ округ-влаклан, тугак горный дэн коузовой район-влаклан РСФСР Вэрховно Совэт Президиумын разрэшэньыжэ почэш 100 йӥ̈н дэч шагал, но 50 йӥ̈н дэч кэм огыл йӧнан избиратэльнэ участкым организовэтлан лийӥн.

V глава

Избиратэльнэ комиссэ-влак

34 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Центральнэ избиратэльнэ комиссэ общественнэ организацэ дэн шэмэр общественнэ-влакын представительышт-влак гыч ышталтэн да тудым РСФСР Вэрховно Совэтын Президиумжо сайлымаш кэчын публиковатлымэ дэнэ ик жапыштак пэнгыдэмда.

35 статьйа. Центральнэ избиратэльнэ комиссэ тыгань состав дэнэ ышталтэш: председатэль, председатэлым олмэштышэ, сэкретарь да 12 члэн.

36 статьйа. Центральнэ избиратэльнэ комиссэ:

а) пӱтынь РСФСР тэрриториймыштэ сайлымаш кайэн шогымо годым «РСФСР Вэрховно Совэтын сайлымэ нэргэн положэньым» ӥ̈ӥ̈рыс шуктэн могымым эскара;

б) избиратэльно комиссэ-влакын йӧнылымыш ыштымыштым нэргэн вуйӥ̈шӥ̈машым онча да вуйӥ̈шӥ̈машым шотышто окончатэльнэ рэшэньым луктэш;

в) печатьын, избиратэльнэ йӥ̈ашныкын образэцштым, «йӥ̈клан праван улмо нэргэн удостовэрэньэ» формым, избиратэльнэ бӱлэтэнь-влакын да пунылан конвэртын формым дэн тӱсыштым, сайлышэ-влак спискын формыжым, йӥ̈кым чотлан протоколын формыжым, сайлымэ нэргэн удостовэрэньын формыжым установитла;

г) РСФСР Вэрховно Совэтын сайлымэ дэпутат-влакым регистрировэтла;

к) РСФСР Вэрховно Совэтын Мандатнэ комиссыжлан сайлымаш шотышто делопроизводствым сдэтла.

37 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан кажнэ избиратэльнэ округыштэ РСФСР Вэрховно Совэтын сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссэ ышталтэш.

38 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссэ-влак общественнэ организацэ дэн шэмэр общественнэ-влакын представительышт-влак гыч ышталтэш да нунын олаластэ — шэмэр дэпутат-влакын ола Совэтышт, а районлан шэлылэтэ олаластэ — шэмэр дэпутат-влакын район Совэтышт, йалысэ вэрлаштэ шэмэр дэпутат-влакын район Совэтышт сайлымаш дэч 40 кэчэ ончыч—тыдлэч вараш кодэ пэнгыдэмдат.

39 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссэ тыгань состав дэнэ ышталтэш: председатэль, председатэлым олмэштышэ, сэкретарь да 2—6 члэн.

40 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссэ:

а) шэмэр дэпутат Совэт-влакын соответствуйӥ̈ щий исполнительно комитэтышт избиратэльнэ участкэ-влакым жапыштыжэ организовэтлымыштым эскара;

б) избиратэльнэ участкэ-влакын порьадкэ дэнэ номэрыштым установитла;

в) сайлышэ-влакын спискыштым шкэ жапыштыжэ ыштэн шуктымым да чыла йӥ̈клан палыктэн шуктымым эскара;

г) РСФСР Конституцын да «РСФСР Вэрховно Совэтын сайлымэ нэргэн положэньын» трэбовэтлымыжым шуктэн, РСФСР Вэрховно Совэтын дэпутатлыштым выставйтлымэ кандидат-влакым регистрировэтла;

д) установитлымэ избиратэльнэ бӱлэтэнь дэн конвэрт-влак дэнэ Участковый избиратэльнэ комиссэ-влакым снабжэтла;

е) йӥ̈ким чотла да округыштэ сайлымашын результатымым установитла;

ж) сайлымаш шотышто избиратэльнэ бӱлэтэнь дэн конвэрт-влак дэнэ Участковый избиратэльнэ комиссэ-влакым снабжэтла;

з) сайлаатлэн дэпутатлан сайлатмэ нэргэн удостовэрэньым пуа.

VI глава

РСФСР Вэрховно Совэт дэпутатыш кандидат-влакым выставйтлымэ порьадкэ

48 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш кандидат-влакым выставйтлаш права, РСФСР Конституцын 146 статьйажэ почэш, общественнэ организацэ дэн шэмэр общественнэ-влаклан — коммунистический партийный организацыланд, профессиональнэ сойузлан, кооперативлаклан, рвэзэ-влакын организацыштлан, культурно общественнэ-влаклан, рвэзэ-влакын организацыштлан, культурно общественнэ-влаклан да закон дэнэ ыштымэ порьадкэ дэнэ регистрировэтлымэ моло организацэ-влаклан обеспэчитлатлэш.

49 статьйа. Кандидат - влакым выставйтлымэ правам общественнэ организацэ дэн шэмэр общественнэ-влакын центральнэ органыштат, нунын республиканский, край, область да районно органыштат, тугак предприйатьыштэ — пашаэ дэн служышо-влакын, воинский частьлаштэ — йошкарармэйӥ̈ец-влакын общэ погынымашыштэ да тугак колхозлаштэ — крэстьйан-влакын, совхозлаштэ—совхоз пашаэ дэн служышо-влакын общэ погынымашыштэ шукта.

50 статьйа. Дэпутатыш кандидат-влак РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссын, тугак нуным дэпутатыш кандидатлан выставйтлымэ округысо участковый избиратэльнэ комиссын чэнжэ йӥ̈ким огыт кэрт.

51 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэт дэпутатыш кандидат-влакым выдвигатлымэ чыла общественнэ организацэ дэн шэмэр общественнэ-влак сайлымаш дэч 30 кэчэ ончыч —тыдлэч вараш кодэ дэпутатыш кандидат-влакым РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан соответствуйӥ̈щий Окружной избиратэльнэ комиссэш регистрировэтлан обӥзан улыт.

52 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссэ-влак РСФСР Вэрховно Совэт дэпутатыш общественнэ организацэ дэн шэмэр общественнэ-влакын выставйтлымэ чыла кандидатыштым, РСФСР Конституцын да «РСФСР Вэрховно Совэтын сайлымэ нэргэн положэньын» трэбовэтлымыштым шуктэн, регистрировэтлан обӥзан улыт.

53 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэт дэпутатыш кандидат-влакым выдвигатлымэ общественнэ организацэ алье шэмэр общественнэ-влак Окружной избиратэльнэ комиссын тыгань документ-влакым пуан обӥзан улыт:

а) дэпутатыш кандидатым выдвигатлымэ погынымашын алье заседаньын Президиум члэн-влак кид пыштымын протоколжо. Тушан Президиум члэн-влакын йӥготышлан, ылымэ вэрыштан, кандидатым выдвигатлымэ организацыын лӱмжым, дэпутатыш кандидатым выдвигатлымэ погынымашын алье заседаньын лиймэ вэржым, жапышым, тушто мунар йӥ̈н участвуватлымым отчыктлатлэн. Адак протоколэш дэпутатыш кандидатын фамильыжэ, лӱмжӧ, ача лӱмжӧ, тудын йӥготышо, ылымэ вэржэ, партийностышо, могань пашам ыштымыжэ ончыктлатман;

б) выставитлымэ организацэ лӱмдэнэ ты избиратэльнэ округыштэ баллотироватлатлан кӧнымыжӧ нэргэн дэпутатыш кандидатын зайавлэныжым.

54 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэт дэпутатыш кандидат ик округыштэ вэлэ йӥ̈клаатын кэртэш.

55 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссын дэпутатыш кандидатым регистрировэтлан отказатлымыжэ ӥ̈мбач кок кэчэ срокышто Центральнэ избиратэльно комиссыш вуйым шийаш лийӥн. Тудын рэшэньыжэ окончатэльнэ лийӥн.

56 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэт дэпутатыш кажнэ регистрировэтлымэ кандидатын фамильыжым, лӱмжым, ача лӱмжым, йӥготышо, могань пашам ыштымыжым партийностышым да кандидатым выдвигатлымэ общественнэ организацын лӱмжым Окружной избиратэльнэ комиссэ сайлымаш дэч 25 кэчэ ончыч—тыдлэч вараш кодэ публиковатла.

57 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэт дэпутатыш регистрировэтлымэ чыла кандидат-влак избиратэльнэ бӱлэтэньыш обӥзательнэ пуртыт.

VII глава

Йӥ̈клымаш порьадкэ

62 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлымаш пӱтынь РСФСР Вэрховно Совэтын Президиумжо сайлышашлан срок дэч кок тылыэз ончыч—тыдлэч вараш кодэ установитла. Сайлымаш паша ыштылымэ кэчыштэ эртаралтэш.

63 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлымаш кэчын РСФСР Вэрховно Совэтын Президиумжо сайлышашлан срок дэч кок тылыэз ончыч—тыдлэч вараш кодэ установитла. Сайлымаш паша ыштылымэ кэчыштэ эртаралтэш.

64 статьйа. Сайлымаш ончылан пытартыш 20 кэчыштэ Участковый избиратэльнэ комиссэ сайлышэ-влаклан сайлымаш кэчэ дэн сайлымаш вэр нэргэн кажнэ кэчын публиковатла алье иктаж могань вэс йӥ̈н дэнэ кумдан увертарен шога.

65 статьйа. Сайлышэ - влакын йӥ̈к пумашыштэ сайлымаш кэчын вэрысэ жап дэнэ эрэзнэ 6 час гыч йӥ̈дым 12 час мартэ эртаралтэш.

66 статьйа. Сайлымэ кэчын эрдэнэ 6 часыштэ Участковый избиратэльнэ комиссын председатэльжэ комиссын члэнжэ-влак улмо годым избиратэльно йӥ̈ашныкын-влакым да установитлымэ формо дэнэ составитлымэ сайлышэ-влакын спискыштэ улмым провэратла, тыдлэт вара йӥ̈ашныкын-влакым порьадкэ дэнэ регистрировэтлымэ моло комиссын печатьшэ дэнэ печатла да сайлышэ-влакым йӥ̈к пуаш тӱналаш ужэш.

67 статьйа. Кажнэ сайлышэ шкэак йӥ̈кла, тыдлан тудо йӥ̈клымашым эртарымэ пӧртыш толэш; сайлышэ-влакын йӥ̈к пумашыштэ конвэртэш печатьлымэ избиратэльнэ бӱлэтэнь-влакым избиратэльнэ йӥ̈ашныкыш колтэн эртаралтэш.

68 статьйа. Сайлымашым эртарымэ пӧртыштӧ бӱлэтэнь-влакым заполньзатлаш посна пӧлэм ойыралтэш. Тушто йӥ̈клымӧ годым йӥ̈клышӧ дэч посна пыгӧат, ту чотышто участковый избиратэльнэ комиссын члэнжэ-влакат, лийӥн огыт кэрт; бӱлэтэнь заполньзатлаш пӧлэмыш ик канаштэ ик мунар сайлышэм пуртымо годым, ты пӧлэм ик канаштэ мунар сайлышэм пуртымо чот дэнэ пэротородко алье ширмэ дэнэ оборудовэтлаташ тийӥш.

69 статьйа. Сайлымашым эртарымэ пӧртышкӧ толшо сайлышэ Участковый избиратэльнэ комиссын секретарьжыжан алье члэнжыжан йӥ̈ашныкын-влакым почэдан пӱтӥ̈ашлэш.

70 статьйа. Сайлымашым эртарымэ пӧртышто, «РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн ты положэньын» 16 статьйажыжан кӧрӥ̈. Участковый избиратэльнэ комиссэ «йӥ̈клан праван улмо нэргэн удостовэрэньэ» дэнэ толшо йӥ̈н-влакла пэлан посна спискым эрта. Ты списке сайлышэ-влакын спискыштэ пэлэн пыжыктатлэш.

71 статьйа. Избиратэльнэ бӱлэтэньым заполньзатлаш ойырымо пӧлэмыштэ сайлышэ избиратэльно бӱлэтэньэш шкэжыш йӥ̈клымӧ кандидатышын фамильыжым кода, молыжым удыралэш; бӱлэтэньын-влакым конвэртышкэ кдэнтлэн пэтырымӧнтӧ, сайлышэ Участковый избиратэльнэ комиссэ шинчымэ пӧлэмышкэ кусна да избиратэльно бӱлэтэньан конвэртым избиратэльнэ йӥ̈ашныкыш пуртэн колта.

72 статьйа. Грамотдымо алье кап-кылыштышт иктаж могань ӧштыдымаш улмо дэнэ избиратэльна бӱлэтэньым заполньзатлэн кэртдымэ сайлышэ-влак избиратэльно бӱлэтэньым заполньзатлымэ пӧлэмыш избиратэльнэ бӱлэтэньым заполньзатлаш кэрэк могань вэс сайлышымат ӥ̈жын пуртэш праван улыт.

73 статьйа. Йӥ̈к пумо годым избиратэльно помошньыштэ выборный агитацийым нанталаш огэш лий.

74 статьйа. Сайлымаш эртарымэ пӧртыштӧ порьадкэ вэрэ комиссын члэнжэ-влакат, лийӥн огыт кэрт; бӱлэтэнь заполньзатлаш пӧлэмыш ик канаштэ ик мунар сайлышым пуртымо годым, ты пӧлэм ик канаштэ мунар сайлышым пуртымо чот дэнэ пэротородко алье ширмэ дэнэ оборудовэтлаташ тийӥш.

75 статьйа. Сайлымаш кэчын йӥ̈дым 12 часыштэ Участковый избиратэльна комиссын председатэльжэ йӥ̈к пумаш пытарымэ маным увертара да комиссэ избиратэльнэ йӥ̈ашныкын-влакым почэдан тӱналаш.

76 статьйа. Участковый избиратэльнэ комиссын йӥ̈клым тотышто пӧртыштыжӧ йӥ̈к чотлымо годым сылдан общественнэ организацэ дэн шэмэр общественнэ-влакын лӱмын колтымо уполномочэнный представительышт, тугак печать представитель-влак лийӥн кэртыт.

77 статьйа. Участковый избиратэльнэ комиссэ, йӥ̈ашныкын-влакым почмӧнтӧ, йӥ̈ашныкыш оптымо конвэрт шотым йӥ̈клымаштэ участвуватлымэ йӥ̈н-влак чот дэнэ тапчастара да тагчастарымым рэзультатлымэ протоколым сэра.

78 статьйа. Участковый избиратэльнэ комиссын председатэльжэ конвэртым почэда да Участковый избиратэльно комиссын чыла члэнжэ улмо годым кажнэ бӱлэтэнь почэш йӥ̈клымашын результатымым калэсэн пуа.

79 статьйа. Депутатыш кажнэ кандидатлан счотно листым кок экземпльар дэнэ ышталтэш: иктыжым—комиссын секретаржэ, вэсыжым Участковый избиратэльно комиссын тыдлан уполномочэнный члэнжэ-влак нанталат.

80 статьйа. Тыгань бӱлэтэньвлан действительныйлан огыт чотлалт:

а) установитлымэ образэцлан да тӱсан;

б) конвэрт дэч посна альэ установитлымэ образэцлан конвэртэш пумо;

в) сайлышаш дэпутат чот дэч утла кандидатлан.

81 статьйа. Избиратэльнэ бӱлэтэньым чыплыкышлан сомненьэ лэкмэ годым вопросым Участковый избиратэльнэ комиссэ йӥ̈клан разрэшитла; тыдыжэ протоколэш палэмдалтэш.

82 статьйа. Установитлымэ формаан йӥ̈клымаш протоколым Участковый избиратэльно комиссэ кок экзэмпльарэш сэра. Тушак Участковый избиратэльнэ комиссын члэн члэнжэ, ту чотышто обӥзатэльнэ председатэль дэн сэкретарь кидым пыштат.

83 статьйа. Участковый избиратэльнэ комиссын протоколыштыжо ончыктэлтэн лийаш тийӥш:

а) йӥ̈к пуаш тӱналмэ да пуэн пытарымэ жан;

б) сайлышэ-влакын спискыштэ почэш йӥ̈к пушо сайлышэ-влак чот;

в) «йӥ̈клан праван улмо нэргэн удостовэрэньэ» почэш йӥ̈к пушо сайлышэ-влак чот;

г) пумо конвэрт чот;

д) Участковый избиратэльнэ комиссын пумо зайавлэньэ дэн вуйӥ̈шӥ̈машын кӱчыкын мо нэргэн ойлымышт да Окружной избиратэльнэ комиссын лӱкмо рэшэньыжэ;

е) кажнэ кандидатлан пумо йӥ̈клакым чотлэн налмын результатшэ.

84 статьйа. Йӥ̈кым йӧршаш чотлэн пытарымӧнтӧ да протоколым сэрымӧнтӧ, комиссын председатэльжэ комиссын чыла члэнжэ улмо годым йӥ̈клымашын результатшым калэсэн пуа.

85 статьйа. Участковый избиратэльнэ комиссын сэрымэ йӥ̈клымаш протоколжын ик экзэмпльаржэ РСФСР Вэрховно Совэт депутатыш кандидат-влаклан сэрымэ счотно листын кок экзэмпльаржыгэ 24 час срокышто РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльно комиссыш нарочный дэнэ колталтэш.

VIII глава

Сайлымаш рэзультатым опрэдэлитлымаш

86 статьйа. Чыла избиратэльнэ бӱлэтэнь-влак (действительныйжым посна, действительныйоглыжмат посна) Участковый избиратэльно комиссын печатьшэ дэнэ печатлэн, пуным йӥ̈клымашэ протоколым кокымыштэ экзэмпльаржэ да печатьшэ дэнэ пырлэ Участковый избиратэльнэ комиссын председатэльжэ: олаштэ—ола шэмэр дэпутат-влак Совэтлан, а районлан шэлылэтэ олаластэ—шэмэр дэпутат-влакын район Совэтыштлан, йалысэ вэрлаштэ шэмэр дэпутат-влакын район Совэтыштлан саклаш пуа.

87 статьйа. Соответствуйӥ̈ щий округ дэч дэпутат мандатым РСФСР Вэрховно Совэтын Президиумжо протоколэш тыдын нэргэн посна палэмда да Центральнэ избиратэльнэ комиссыш увертара. Ты жапыштак эн шуко йӥ̈клым налмэ кок кандидатлан угыч баллотировкым увертара, тугак сайлымашын первой туржо эртымӧнтӧ кок арньа дэч вараш кодэ угыч баллотировкым эртарымэ кэчым назначитла.

97 статьйа. Округ мучко пумо йӥ̈к чот ты округыштэ йӥ̈клаш праван улшо сайлышэ-влакын пэлыт дэч шагал лийӥн гыч, РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссэ тыдын нэргэн протоколэш посна палэмда да тупамак Центральнэ избиратэльнэ комиссыш увертара. Тыгань годым Центральнэ избиратэльно комиссэ у сайлымашым первой сайлымаш дэч кок арньа срок дэч вараш кодэ назначитла.

98 статьйа. Депутатыш кандидат-влакым угыч начаш баллотировэтлымаш, тугак действительный огылан чотлымо олмэш у сайлымашат, первой сайлымашлан сэрымэ сайлышэ-влак спискэ почэш, «РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн положэньэ» дэнэ тичмашын кэлыштэрэн эртаралтэш.

99 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэт состав гыч депутат лэктэш гын, РСФСР Вэрховно Совэтын Президиумжо кок арньа срокышто, но РСФСР Вэрховно Совэт состав гыч депутатын лэкмыжӧнтӧ кок тылызэ срок дэч вараш кодэ, ты избиратэльно округыштэ у депутат сайлымэ срокым назначитла.

100 статьйа. РСФСР гражданинлан РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлаш да сайлаатлын лийаш праважым шуктымаштыжэ иктаж кӧ бкымлэн, олталкэлэн, лӱлыктымыш алье подкупатэн чараклан тӱналэш гын, тудо кок ий мартэ сроклан эрык дэч лишитлымаш дэнэ каратлалтэш.

101 статьйа. Совэтын нолжностьан йӥ̈н-влак алье избиратэльно комиссын члэнжэ избиратэльно документлэн подделкым ышта алье йӥ̈к-влакым лӱмынак йӥ̈ашныкын чотла гын, тудо кум ий мартэ сроклан эрык дэч лишитлымаш дэнэ каратлалтэш.

но шукыракэ йӥ̈кым, вэс сэмынжэ, округ мучко пумо да действительныйлан чотлымо чыла йӥ̈к гыч пэлыжэ утлажым налэш гын, сайлаатлышлан чотлалтэш.

95 статьйа. Протоколэш кидым пыштымӧнтӧ, РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссын председатэльжэ сайлымашын результатымым увертара да РСФСР Вэрховно Совэт депутатыш сайлымэ кандидатлан сайлаатлэн нэргэн удостовэрэньым пуа.

96 статьйа. Кандидат-влак кокла тыгь абсолютно йӥ̈кым иктат налмы огыл гын, соответствуйӥ̈щий Окружной избиратэльна комиссэ протоколэш тыдын нэргэн посна палэмда да Центральнэ избиратэльнэ комиссыш увертара. Ты жапыштак эн шуко йӥ̈кым налмэ кок кандидатлан угыч баллотировкым увертара, тугак сайлымашын первой туржо эртымӧнтӧ кок арньа дэч вараш кодэ угыч баллотировкым эртарымэ кэчым назначитла.

97 статьйа. Округ мучко пумо йӥ̈к чот ты округыштэ йӥ̈клаш праван улшо сайлышэ-влакын пэлыт дэч шагал лийӥн гыч, РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлышашлан Окружной избиратэльнэ комиссэ тыдын нэргэн протоколэш посна палэмда да тупамак Центральнэ избиратэльнэ комиссыш увертара. Тыгань годым Центральнэ избиратэльно комиссэ у сайлымашым первой сайлымаш дэч кок арньа срок дэч вараш кодэ назначитла.

98 статьйа. Депутатыш кандидат-влакым угыч начаш баллотировэтлымаш, тугак действительный огылан чотлымо олмэш у сайлымашат, первой сайлымашлан сэрымэ сайлышэ-влак спискэ почэш, «РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн положэньэ» дэнэ тичмашын кэлыштэрэн эртаралтэш.

99 статьйа. РСФСР Вэрховно Совэт состав гыч депутат лэктэш гын, РСФСР Вэрховно Совэтын Президиумжо кок арньа срокышто, но РСФСР Вэрховно Совэт состав гыч депутатын лэкмыжӧнтӧ кок тылызэ срок дэч вараш кодэ, ты избиратэльно округыштэ у депутат сайлымэ срокым назначитла.

100 статьйа. РСФСР гражданинлан РСФСР Вэрховно Совэтыш сайлаш да сайлаатлын лийаш праважым шуктымаштыжэ иктаж кӧ бкымлэн, олталкэлэн, лӱлыктымыш алье подкупатэн чараклан тӱналэш гын, тудо кок ий мартэ сроклан эрык дэч лишитлымаш дэнэ каратлалтэш.

101 статьйа. Совэтын нолжностьан йӥ̈н-влак алье избиратэльно комиссын члэнжэ избиратэльно документлэн подделкым ышта алье йӥ̈к-влакым лӱмынак йӥ̈ашныкын чотла гын, тудо кум ий мартэ сроклан эрык дэч лишитлымаш дэнэ каратлалтэш.

Пӱтынь Россий Рӱдӧ Исполнительнэ Комитэтын председатэльжэ
М. КАЛИНИН.

Пӱтынь Россий Рӱдӧ Исполнительнэ Комитэтын секретаржэ олмэш ВЦИК Президиумын члэнжэ
А. АРТЬУХИНА.

Москва, Кремль.
1938 ий 16 февраль.

Ийын коштшо ий ӱмбалнэ 274 кэчэ

(Мучаш. Тӱҥалтышыжэ 1-й могырышто).

тэль-влак пэш куго энтузиазм дэнэ паләмдымэ программым шукташлан пашашкэ пижыныт.

27 ийуньышто правитэльствын заданьыжым образцово шуктэн шогымо дэнэ гэроизмымончыктымыжлан Папанин йолташлан Совэт Ушэм Гэрой лӱмым пуалтын, Крэнкэль, Ширшов да Фэдоров йолташ-влак Лэнин ордэн дэнэ наградитлалтыныт.

Сталин дэн Молотов йолташ-влак лӱмэш сэрымэ сэрышыштышт Папанинэц-влак тыгэ сэрэныт:

«Тэндан ишанымыдам оправдатлаш да кэрэк моганьэ обстойатэльствыштат шкэнан элын чаршым саклышашлан, мэ удо вийнам пыштэна».

Папанинэц-влакын мутышт пашашт дэнэ ыш ойырло. 15 ийульлан нуно окэанын тӱрлӧ кэлгытшэ гыч налмэ вӱлым шкэ лабораторийыштышт обработатлэныт. Тыцын дэнэ нуно польус воктэнсэ районышко Атлантик вӱд вийан йогымаш дэнэ пура да тудо Лэдовитый окэанын рӱлӧ частьышкыжэ шуко шокшым нанґайымыжым установитлэныт. Папанинэц-влак тугак Лэдовитый окэанын рӱдӧ частьыштыжэ Нансэнын, илыш тыштэ укэ ганьак, мэнмыжым чын огыллан чотлэныт: нуно окэанын тӱжэм мэтр кэлгытшэ гыч налмэ вӱдыштӧ пэш шуко личинкэ, мэдуз, изэ ракэ-влак да тулэч моло илышэ-влакын шолмыштым ужыныт.

Нуно, шкэ элыштлан бэззавэтно прэданнэ улшо отважнэ польарнэ исследователь-влак хладнокровий дэн гэроизмын примэржым ик кана огылончыктэныт. 14 ийуньышто йӱдым ийын пэрвой ишалтмыжэ лийын. Но тугэ гынат, ий-влак ишалташ тӱҥалыныт гынат, папанинэц-влак научно-исследователь ский пашаштым чарнэн огыт ул.

Ийуль мучашэш «Сэвэрный польус» станцэ районышто ийгэчэ кэнэтак шокшэмаш тӱҥалын. 20 ийульышто туштo тэмпэратуро нуль дэч 1 градуслан кӱшкӧончыктэн.

Ты кэчылаштат, лагэрлан лӱмашым сӧрэн шогэн гынат, папанинэц-влак ожсо ганьак ийгэчэ нэргэн Москошко сводкым пуэн шогэныт, ийын коштшо ийым изучатлэныт, магнит дэн гидробиологичэский исследованьым нанґайэн шогэныт.

6 дэкабрыштэ папанинэц-влак ийын коштшо ий ӱмбалнэ 200 кэчэ пашам ыштымышт нэргэн матэрикышкэ отчотым пуэныт. Папанинэц-влак суткаштэ 12—16 час пашам ыштэныт. Тыдэ 200 кэчыштэ ийышт нуным Грэнландий сэр дэкыла нанґайэн.

Папанинэц-влак ий ӱмбалнэ шкэныштым йалт шкэт улмылан чотлэн огыт ул. Нуно мэмнан рыскалан элнан чыла шэмэржэ ганьак ик ганьак илыш дэнэ илэныт. Нуно мэмнан элыштэ, вэс эллаштэ мо лийын шогымым эскэрэнак шогэныт. Мэмнан калыкнат ты ныл польарнэ исследователь ым ик минутланат мондэн огыл. ССР Ушэм Вэрховно Совэтыш сайлымэ кэчылаштэ, элын чын эргыжэ улмыштлан лийын, шкэныштын илыш мучашыш шумэшкэ большэвик партий пашалан прэдан улмыштлан лийын, нуно совэт государствын вэрховно органышкыжэ сайлалтыныт.

Грэнландий сэрышкыла толын шумаш—папанинэц-влакын илышыштлан трэвожно момэнт лийын. Пэрвой фэвральыштэ нуным шогымо ийышт пудыргылаш тӱҥалмаш, нунылан вучыдымашлык лийын огыл. Нуно моло годымсышт ганьак пэнґыдын, шкэ пашаштым нанґайэн шогэныт.

Тыгэ папанинэц-влак пудыргылшо ий ӱмбалнэ научно пашам нанґайэн шогымышт дэнэ чудэса дэн гэроизмым уэшончыктэныт.

Ожно капиталистичэский Англий Йужный польусышко замэчатэльнэ исследователь ым, капитан Робэрт Скоттым колтэн. Тудын йолташыжэ-влак шкэ базышт дэч ала мунар километр ӧрдыжэшрак шужэн да кылмэн колаш тӱҥалмэ жапыштэ нунылан иктат полыш пуаш мийэн огыл.

Сэвэрный польусын пудыргыл шогышо ий ӱмбалныжэ пашам ыштышэ ныл гэроичэский йэҥым мэмнан куго элна йӧршэш вэс сэмын ваш лийэ. Правитэльствын рэшэньыжэ почэш, нуным ий ӱмбач налшашлан, лэдоколвлакым, самольот-влакым колтыш. Тыгань опэрацийым историй альэ шинчэн огыл.

ЙЭМ. ЙАРОСЛАВСКИЙ.

Йэм. Йарославскийлан кудло ий тэмэ

Лэнинско-сталинский гвардийын шонго большэвикшэ Йэмэльйан Йарославский йолташлан 60 ий тэмэ. Илышыжын ныллэ ийжым тудо рэвольуционно кучэдалмашлан пуэн.

Йэмэльйан Йарославский 1878 ий 19 фэральэш Чита олаш, ссыльнэ-поселэнэц гыч лэкшэ крэстьйан йэшэш шочын. Тудо шкэнжын пэрвой рэвольуционно пашажым Забайкальйэш тӱҥалын.

1905 ийыштэ Йэмэльйан Йарославский Пэтэрбургышто пашазэ-влакын пачэрыштышт куго пропагандистский дэн агитационно пашам ыштэн.

Вӱран рушарньа дэч вара кугыжан полиций Йарославский йолташым почэшыжэ ванґэн коштын. Тудо Одэссыш кайэн. Тушан Йарославский йолташым арэстоватлэныт. Тӱрмаштэ 10 кэчэ шужыктэн ашнымӧнґӧ, тудым тушэч утарэныт, но полиций эрэ эскэрэнак коштын. Тӱрма гыч лэкмӧнґӧ, вэс кэчыжланак Йарославский йолташ подпольно большэвистский постышто ышташ тӱҥалын.

Йарославский йолташ—1905 ийыштэ лийшэ тамэрфорский партийнэ конфэрэнцын да IV дэн V сйэздын участникшэ.

Лондонысо сйэзд гыч пӧртылмыжӧ мӧнґак Йарославский йолташым кугыжан жандарм-влак арэстоватлэныт да Пэтэрбургышто одиночно тӱрмаштэ суд мартэ ийат пэлэ шинчэн. Войэннэ суд Йарославский йолташым каторгыш колташ судитлэн. Каторгышто 5 ий индырэн ашнымӧнґӧ. Йакутскыш колтэныт. Тушто Йарославский йолташ 1917 ий кэнґэж мартэ илыш.

Йарославский йолташ—Октьябрский пэрэворотын активнэ участникшэ. Тудо Йошкар гвардийым ыштымаштэ участвоватлыш. 1918-19 ийлаштэ Московский войэннэ округын войэннэ комиссаржэ 1920 ийыштэ Сиббӱрошто РКП(б) Рӱдӧ Комитэтыштэ да партийын Омский комитэтыштыжэ ыштыш. 1921 ийыштэ РКП(б) Рӱдӧ Комитэтын сэкрэтарьжэ.

1923 ийыштэ Йарославский йолташ Лэнинын планжэ почэш рэорганизоватлымэ ЦКК'ын сэкрэтарьжэ. Тыштат тудо партийнэ рӱлӱмын чисталыкшэ да монолитностьшо вэрч эрэак да тайныдэ кучэдальэ, двурушник дэн оппортунист-влакым чаманыдэ тӱжвак лукташ. Йарославский йолташ партийын XVII сйэзтыштыжэ ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт пэлэнсэ Партийнэ Контрольно Комиссын члэнжылан сайлалтын.

Йарославский йолташ ССР Ушэм Вэрховно Совэтын депутатшэ.

Мэмнан партийын прэданнэ пашайэнґжэ, пашазэ класс дэн крэстьйанствын пашашт вэрч активын кучэдалшэ борэн Йэмэльйан Йарославский кудло ийжэ тэммэ лӱмэш ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт дэн ССР Ушэм Совнарком саламлымашым колтышт. ССР Ушэм Вэрховно Совэт Президиумын указшэ почэш тудым Лэнин ордэн дэнэ наградитлымэ.

ОТВАЖНЫЙ ПАПАНИНЭЦ-ВЛАК

Иван Дмитрийэвич Папанин ыпдэ живой лэгэндыш пурэн. Тудын илышыжэ пэшак интэрэснэ да волгыдо. Тудо 1894 ийыштэ Сэвастопольэш, матрос йэшэш шочын. Тудо тэнґызым йӧрата, час дэнэ вӱд гыч огэш лэк. Колым куча. 14 ийашыжэ годым компасной мастэрскойыш пашам ышташ пура. 1915 ийыштэ, империалист сӧйышкӧ, пэнґыдэ да таза рвэзым Шэм тэнґыз флотыш мобилизоватлат. Граждан сӧй тӱҥалмэ годым Папанин —фронтышто. Калэдин дэн Дэникин банлэ ваштарэш тудо тӱрлӧ фронтлаштэ доблэстнэ кучэдалэш. Йошкар морьак-влак дэнэ пырльа корниловэц-влак дэч Питэрым арала. Врангэльын тылыштыжэ партизан отрьалым организоватла. Командир да комиссар большэвик Папанин 1919 ий гыч ВКП(б) члэн. Чыла вэрэат тудоончылно, чыла вэрэат шкэнжын мужэствыжэ дэн гэроизмыжымончыкта. Бойэвой заслугыжлан правитэльствэ тудым Йошкар Знамэ ордэн да шӧртньӧ час дэнэ наградитлэн.

Варарак—ВЧК'аштэ ышта. Алданский шӧртньӧ прискыштэ вийан радиостанцым ышта. 1931 ийыштэ «Малыгин» лэдокол Франц-Иосиф Мландыш кайа. Ты арктичэский туристский рэйсыштат тудо лийэш. Ты рэйс тудын польарнэ дэйатэль лийашыжэ тӱҥалтыш лийын. Вэс ийжылан Папанин Франц-Иосиф Мландыштэ польарнэ станцын начальникшэ. 1934—35 ийыштэ Чэльускин мысыштэ зимовкым вӱйлата. Польарник-влак ынлэ тулым сай шинчат. Зимовкым тудын вӱйлатэн шогымыжо — тыдэ шӱдӧ пропэнтлан удачэ. тыдэ— научно пашан куго рэзультатшэ.

* * *

Папанинын чаплэ соратникшэ Пэтр Ширшов. Тудо совэт учоный-влакын рвэзэ поколэнийын прэдставитэльжэ улэш. Тудо 1905 ийэш Днэпропэтровскэш, пашазэ-пэчатник йэшэш шочын. Изэ рвэзыжэ годымак путэшэствий нэргэн шонаш тӱҥалын. 1921 ийыштэ народно образованьэ Институтын биологичэский факультэтышкыжэ тунэмаш пура. 1926 ийыштэ тудым тунэм пытарэн, Одэссэ ботаничэский сатыштэ аспирант лийын ышта. Ширшов Арктикэ нэргэн шонаш тӱҥалэш. Тудын шонымыжо 1930 ийыштэ шуэш. Тудо Лэнинградский Ботаничэский сатын гидробиологичэский экспэдицийын начальникшэ лийын Кольский полуостровышко кайа. Тылэч вара тудо чыла совэт экспэдицийын ваштaлтымэ участникшэ, манаш лийэш. 1931 ийыштэ Пэтр Пэтрович Новайа Зэмльашкэ экспэдиций дэнэ лэкмаштэ участвоватла. А вэс ийжылан «Сибиряков» дэнэ историчэский экспэдицийыш лэкмаштэ гидробиолог. Ты экспэдицийыштэ лиймыжлан тудым правитэльствэ Трудовой Йошкар знамӓн ордэн дэнэ наградитла.

Ик ий гыч Ширшов «Чэлюскин» пароходышто. Тыдэ чэльускинский эпопэйыштэ лиймыжлан правитэльствэ тудым Краснайа Звэзда ордэн дэнэ наградитлэн.

1936 ийыштэ Ширшов Сэвэрный польус экспэдицийын участникшэ лийэш.

Ийын коштшо ий ӱмбалнэ Ширшов моло папанинэц-влак ганьак куго научно пашам нанґайа.

Правитэльствэ тудым Лэнин ордэн дэнэ наградитлэн.

* * *

Эрнст Крэнкэль лу кана арктичэский походышто лийын. Кандашымшыжэ — тыдэ «Чэлюскин» дэнэ экспэдицийыш лэкмаш. Тыдлэч вара польарнэ радист Крэнкэль мэмнан элыштэ вэлэ огыл, вэс эллаштат палымэ лийэш.

1924 ийыштэ 20 ийаш Крэнкэль пэрвой арктичэский крэшэньым налэш, тудо Новайа Зэмльашкэ кайа. Тыштэ кок ий ила. 1927 ийыштэ Йошкар Армийыштэ служитлымэ дэч вара тудо алак туштак зимоватла.

1929—30 ийыштэ Крэнкэль Франц-Иосиф Мландыштэ зимоватла. 1932 ийыштэ «Сибиряков» дэнэ экспэдицийыш лэкмаштэ лийэш. Тыштэ участвоватлымыжлан правитэльствэ тудым Трудовой Йошкар Знамэ ордэн дэнэ наградитлэн, вараракшэ чэльускинский эпопэйыштэ лиймыжлан Краснайа Звэзда ордэным налын.

Мутат укэ, Сэвэрный польус экспэдицийын составышым погымо годым. ныл йэҥ гыч ик кандидатшэ Э. Т. Крэнкэль лийын.

Совэт радист Крэнкэль Сэвэрный польус гыч Москошко, пӱтынь эллан пытартыш увэр-влакым пэрэдаватла. Тудо тылзаш научно паша нэргэн, кок тылзаш, пэл ийаш паша нэргэн сводкым, мэтэорологичэский сводковлакым пэрэдаватла, «чылажат эсэн» манын увэртара. Да тудо моло сэмын лийынат огэш кэрт. Крэнкэль туштo —значит Куго Мландэ дэнэ кыл кучымаш обэспэчитлалтын, значит чыла порьадкыштэ.

Ийын коштшо ий ӱмбалнэ гэроизмымончыктымыжлан Э. Т. Крэнкэль Лэнин ордэн дэнэ наградитлалтын.

* * *

Папанинэц-влак коклаштэ эн рвэзэ магнитолог Йэвгэний Константинович Фэдоров. Тудо 1910 ийыштэ Бэссарабийэш шочын. Тудын рвэзэ жапшэ Горький олаштэ эртэн. Тыштэ кыдалаш школым тунэм пытарэн. Тыштак астрономий, физикэ, матэматикэ дэнэ интэрэсоватлаш тӱҥалын. 22 ийаш рвэзэ Лэнинградский университэтын физико-матэматичэский факультэтым пытарэн. Тудым Арктикэ шупшэш, вара Франц-Иосиф Мландышкэ кайа. Тыштэ тудо польарнэ станцын начальникшэ Иван Папанин дэнэ знакомитлалтыт. Папанин тудым комсомолыш пураш тэмла, варажым партийыш пураш рэкомэндацийым пуэн.

Чэльускин мыс зимовкын начальникшылан Папаниным назначитлымэ годым, тудо Йэвгэний Фэдоровым тушко научно пашам вуйлатэн шогаш паша ышташ ӱжэш. Ты ӱжмашым Фэдоров куанэн ваш лийэш. Сэвэрный польусыш экспэдиций дэнэ лэкташ йамылалтмэ годым. Папанин тышкат тудым ӱжэш. Ты ӱжмымат Фэдоров куанэн ваш лийэш. Папанин йонгылыш лийын огыл. Тыштэ рвэзэ, талантан учоный шкэнжын храбростьшым, нэлым чытэн кэртмыжым да сай йолташ улмыжымончыктэн.

Сэвэрный польусышто зимовкын кокымышо тылзын тӱҥалтышыштыжэ моло папанинэц-влак дэнэ пырльа Фэдоров куго наградым—Лэнин ордэным налэш.

Йоча вэоч тыршыдымэ вӱйлатышэ

«Интэрнационал» колхозысо йоча йаслыын ситыдымашыжэ нэргэн газэтэш шуко сэрымэ Но ты ситыдымаш-влакым альэ мартэ тӧрлатымэ огыл.

Йоча йаслыыш 86 йоча кошташ тийыш. Тушэчын 10-14 йоча вэлэ коштэш. Коштшо 10-14 йочалаат жвата огэш ситэ. Мындэр улыжат индэшэ вэлэ мындэр ӱмбал шимэм пытэн. Матран-влак йӧршын укэ Айза вакшыш ситышаш нарэ огыл. Фартук-влак укэ. Йаслыыштэ йоча-влаклан кэлтышэ кочыпым огыт пукто. Кочыпым шолташ улыжат шож шӱрашым да кум литр шӧрым вэлэ пуат Йоча йаслыэ вӱйлатышэ А. Николайэва йаслыылан мануфактурым налаш кӱлэш нэргэн колхоз прэдсэдатэль Йумаковлан шуко кана ойлэн. Йумаков тылым шукташ обэщанийым пуа но огэш шукто.

Кушкын шогышо йочэ-влакым сайын воспитатлышашлан йаслыын пашажым сайэмчаш кӱлэш Колхоз прэдсэдатэль Йумаков ты пашалан куго вниманьым ойыраш тийыш.

И. Стэпанов.

Сулий йалпо пашажым аламан ышта

Сулий йалпо колхоз массын йодышыжым шуктэн шогаш огэш тыршэ. Йалысэ лапкылаш кӱлэш таварым огыт кондо. Тэвэ Сулий йалпон Кызгандэ отдэльэньжым налына. туштo паша пэшак аламан ышталтэш. Колхозник-влаклан кӱлэш таварым: сакыр, шӱраш, кол, макарон да кондитэрский тавар-влакым пэшак шуэн кондат. Бэрэзовский отдэлэньыштат тыганьак сӱрэт.

А Калмаш-Энгэр отдэлэньыштэ ужалышэ Савин Михаил кӱлэш тавар толэш гын, шкэ палымыжэ-влаклан гына ужала. Йанвар тылызын тӱҥалтышыштыжэ кэрэсиным кондышт, тудым Савин шкэ родышт-влаклан ужашлэн пуэдыш. а колхозник-влаклан кӧлан пэллитр, кӧлан чэрык литрлэн пуэлыш. Тудо утларакшым аракам йӱэш, йэҥ-влакым олтала.

Йалпо вӱйлатышэ Малафэйэв колхозник-влакын йодмыштым ӧрдыж гыч гына онча.

И. Павлов дэн Михайлов.

Зайом окса погымо пашам вийанґдаш

Мэмнан колхозын колхозникшэ-влак 1395 тэнґаш займлан сэралтыч. Тушэчын 15 фэвральлан 675 тэнґэжым вэлэ погымо. Альэ пэлыжымат погымо огыл.

Зайом оксам погымо шотышто йал совэт члэн-влак нымогай пашам огыт ыштэ да шкэштат огыт тӱлӧ. Тэвэ Бахтийаров Пэтр 45 тэнґэлан сэралтын, икырымат тӱлэн огыл. Клэнов Иван 50 тэнґэлан сэралтын, икырымат тӱлэн огыл. Ты вараш колмашым пытарышашлан финактивым сайлышна. Тушко 10 йэҥым пуртымо. Но ты финактиват пашжым начар ышта, унґландарымаш пашам огэш нанґайэ.

М. Костин.

«Марий йал» колхоз, Манчаж район.

Врид. ответственного редактора А. ЧЕГАЕВ.

Газ.-журн. тип. из-ва Свердловского Обк'ма ВКП(б) «Ур. рабоч.», Свердловск, ул. Ленина, 47. Зак. № 1907. Уполномоченный Свердобллита № А-1094. Тираж 2011.